

VÅRDETIK 2026

Vägledande dokument med målbeskrivningar och rekommendationer för utbildning i vårdetik

Svenska
Läkaresällskapet

VÅRDETIK

Behov av förbättrad utbildning inom vårdetik

Bakgrund

Vårdetik

I denna text används begreppet vårdetik som ett paraplybegrepp för etik inom hälso- och sjukvård. Begreppet omfattar såväl den principbaserade medicinska etiken som omsorgs- och närhetsetiken. I dokumentet används konsekvent termen vårdetik för att tydliggöra denna utgångspunkt.

Utmaningar i nuläget gällande utbildning och fortbildning inom vårdetik

Otydliga kompetenskrav för lärare i vårdetik

Undervisningen i vårdetik bedrivs i Sverige idag ofta av engagerade personer med särskilt intresse för området, vanligtvis kliniskt verksamma personer och ibland etiker, filosofer eller teologer. Mer sällan undervisar personer som förenar dessa akademiska kompetenser, exempelvis läkare eller sjuksköterskor med akademisk kompetens i etik eller filosofi. I det nedanstående kommer personer som undervisar i vårdetik att benämnas "lärare", oavsett kompetens och undervisningens omfattning/formella villkor.

För filosofer krävs en viss förankring i kliniska situationer för att undervisningen ska uppfattas som relevant och trovärdig. Detta innebär inte att filosofer måste ha en klinisk bakgrund, men de behöver ha kompetens i vårdetik och erfarenheter och kunskap som möjliggör användningen av realistiska och meningsfulla exempel. För kliniker krävs å andra sidan en god förståelse för den filosofiska grunden samt förmåga att tillämpa allmänfilosofiska färdigheter såsom argumentationsanalys. I vissa fall kan undervisningen med fördel genomföras av en etiker/filosof i samarbete med en person med klinisk erfarenhet och kompetens.

Det saknas för närvarande fastställda kvalifikationskrav för lärare i vårdetik i Sverige. Enligt Svenska läkaresällskapets delegation för medicinsk etik (DME) och Sjuksköterskornas etikråd inom Svensk sjuksköterskeförening (SSF) utgör detta en brist, särskilt i jämförelse med andra ämnen där det ställs krav på dokumenterad akademisk nivå och ämneskompetens hos dem som undervisar. Det är inte tillräckligt att ha kompetens i exempelvis kliniskt bemötande eller kommunikation, även om dessa färdigheter är väsentliga.

Risker vid otydlig ämnesavgränsning

Vårdetik riskerar att uppfattas som vagt och flummigt om det inte finns en tydlig avgränsning av vad ämnet handlar om. Det riskerar därmed att bli "allas och ingens" ämne, beroende på hur det definieras och tillämpas. Om ämnet uppfattas som alltför teoretiskt kan det verka avskräckande att undervisa i det. Om det teoretiska innehållet å andra sidan är otillräckligt finns en risk att ämnet urvattnas och att lärandeaktiviteter i vårdetik främst handlar om analys av känslor, eller består av debriefing eller avlastande samtal, alternativt att de blir forum för framförande av klagomål snarare än för etisk analys. En omvärldsbevakning visar att situationen är liknande i många andra länder.

Förutsättningar för att undervisa i vårdetik

För att undervisningen ska hålla god kvalitet krävs inte bara motivation och pedagogisk förmåga utan även ämneskunskap. Det har vårdetiken gemensamt med andra ämnen. Det som anges här är det som specifikt berör undervisning i vårdetik, dels för att det i vissa avseenden skiljer sig från andra mer empiriskt grundade ämnen, och dels för att komma bort från den otydlighet som ofta har präglat just undervisning i vårdetik. Den nödvändiga kompetensen innefattar förmåga att identifiera och balansera olika värden och intressen samt att kritiskt granska egna och andras argument. Det krävs också flexibilitet att hantera etiska frågeställningar som uppstår i lärandesituationen med koppling mot kliniken, vilket förutsätter en god teoretisk och klinisk förankring som möjliggör nya associationer. Vidare behöver läraren vara medveten om och kritiskt reflektera över egna normer för att kunna föra en öppen, nyanserad och saklig dialog med deltagarna.

Lärare i vårdetik ska, utöver att ha ämneskunskap, även kunna facilitera till etikreflektioner, stimulera lärande och säkerställa samt utvärdera att lärande faktiskt sker. Denna kompetens kan utvecklas genom egen undervisningserfarenhet samt genom reflektion över etikteoretiska frågor och den egna pedagogiska praktiken tillsammans med andra som undervisar i ämnet. Deltagande i regionala eller lokala etikråd kan utgöra en möjlighet att utvecklas både teoretiskt och i den praktiska tillämpningen av teoretiska kunskaper i olika kontexter. För läkare och sjuksköterskor skulle en tilläggspecialitet i vårdetik i någon form kunna övervägas.

DMEs och SSFs rekommendationer

För att stärka och tydliggöra ämnet vårdetik inom både grundutbildning och fortbildning föreslår Svenska Läkaresällskapets delegation för medicinsk etik (DME) och Sjuksköterskornas etikråd inom Svensk sjuksköterskeförening (SSF):

- Att krav ställs på att lärare i vårdetik innehar teoretisk kunskap i etik, klinisk erfarenhet eller god kännedom om den kliniska verkligheten, och pedagogisk kompetens för uppdraget.
- Att undervisningen i vårdetik byggs utifrån tydligt definierade mål, som också examineras.
- Att nationell samsyn skapas kring målen för undervisning i vårdetik.
- Att ett nationellt och interprofessionellt nätverk för lärare i vårdetik skapas för att utbyta erfarenheter av etikundervisning i olika vårdmiljöer och stärka varandras pedagogiska kompetens.
- Att ett interprofessionellt perspektiv integreras för att främja etikreflektion över professionsgränserna i klinisk verksamhet.
- Att ett större kursutbud för fortbildning i vårdetik skapas riktat till personer verksamma inom hälso- och sjukvård, samt till lärare i vårdetik.
- Att lärare i vårdetik erbjuds vidare kompetensutveckling i form av kurser som är specifikt utformade och som fokuserar både på ämnet i sig och på specifika pedagogiska metoder som krävs för att hantera etikdiskussioner och -reflektioner.

Etikundervisning på lärosätena

I Sverige granskas högskoleprogrammen av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) så att de uppfyller examensmålen men det råder en stor frihet i hur programmen utformas vid respektive lärosäte samt vilka lärare som anlitas för att hålla i undervisningen. Detta har DME och SSF tagit hänsyn till och nedanstående ska ses som inspiration och förslag för att stärka ämnet vårdetik på programmen.

I detta dokument vänder vi oss främst till läkarprogram och sjuksköterskeprogram men en del av målen, undervisningsformerna och examinationerna skulle även kunna tillämpas i andra professionsutbildningar såsom exempelvis fysioterapeut-, arbetsterapeut-, logoped-, och dietistprogram. I detta dokument inkluderas utöver grundutbildning även vårdetik under specialistutbildning.

Vårdetik är en grundpelare i hälso- och sjukvården, och något som måste genomsyra hela den kliniska verksamheten, även på ett organisatoriskt plan. Själva ämnet måste därför tydliggöras och lyftas fram. Det måste finnas tydliga mål med undervisningen, och kunskaperna måste examineras utifrån målen. Det behöver också finnas en tydlig progression i kunskaper, färdigheter och förhållningssätt från grundutbildning till profession och vidare till specialisering. Under grundutbildningen bör undervisningen exempelvis fokusera på etikens grunder och verktyg för etisk analys, medan undervisningen under specialistutbildning bör inkludera etikreflektion över den egna kliniska erfarenheten och framtida specialiseringsområde.

Examensmål

Nuvarande examensmål för läkarprogrammet och för sjuksköterskeprogrammet, samt mål under specialistutbildning inbegriper även mål rörande vårdetik. Dessa målformuleringar anser DME och SSF vara alltför generella för att ge någon egentlig vägledning för att skapa lärandeaktiviteter och för examination. I bilaga 1 och 2 ger vi förslag på hur dessa mål skulle kunna specificeras och konkretiseras under grundutbildning respektive specialistutbildning. I bilaga 3 har vi också skapat ett förslag till målbeskrivning för lärare i vårdetik som kan vara vägledande vid kompetensutveckling.

Lärandeaktiviteter / undervisningsmoment

Metoder för att nå målen avseende kunskap, färdigheter och värderingsförmåga/förhållningssätt kan vara: kurs(er)/moment inom en kurs med föreläsningar och gruppundervisning, såväl professionsbundna som interprofessionella, litteraturstudier, färdighetsträning i att använda olika analytiska verktyg samt etikreflektion med hjälp av olika analysmodeller. Kliniska situationer kan levandegöras genom scenario- och simuleringsövningar.

Examinationer

Examinerande uppgifter på såväl grundutbildning som specialistutbildning bör täcka in såväl kunskapsmål som praktiska färdigheter och värderingsförmåga. Därför rekommenderas att examination sker på flera olika sätt: genom teoretiska kunskapsfrågor (begrepp, etiska principer och teorier); skriftlig och muntlig reflektion och etisk analys; simuleringsövning eller medsittning (eventuellt med videoinspelning och efterföljande reflektion med återkoppling) med fokus på bemötande, inlevelseförmåga och medkänsla. I ett senare stadium i utbildningen kan också etiska frågor analyseras och studenterna/

deltagarna kan lyssna och opponera på varandras argument, något som dels hjälper för att skärpa den egna argumentationen, dels bidrar till att utveckla förmågan att lyssna in andras argument och visa respekt för dem samt kunna omvärdera egna ställningstaganden i ljuset av ny information eller nya infallsvinklar.

Behov av nationellt samarbete

En målsättning på sikt är att skapa ett nationellt nätverk eller ett tvärprofessionellt nationellt kunskapscentrum i vårdetik, både för undervisning och forskning. Detta nationella nätverk/kunskapscentrum är tänkt att samarbeta över lärosäten och regioner. Det skulle kunna interagera med andra specifika centrumbildningar vid behov, exempelvis Prioriteringscentrum eller institutioner för vårdetik vid lärosätena. Det skulle ge möjlighet att dra nytta av andras erfarenheter. Nationella kurser skulle också kunna ges både till studenter, kliniskt yrkesverksamma personer och lärare.

Arbetsgrupp för målbeskrivningen

Arbetet med målbeskrivningen har genomförts som ett gemensamt projekt mellan Svenska läkaresällskapets delegation för medicinsk etik (DME) och Sjuksköterskornas etikråd inom Svensk sjuksköterskeförening (SSF). En arbetsgrupp med representanter från båda organisationerna har tagit fram texten:

- från DME: Joar Björk, Anders Castor, Madhuri Gogineni, Jenny Lindberg, Eva Hannerz Schmidtke och Anke Zbikowski.
- från SSFs etikråd: Joachim Eckerström, Catarina Fischer Grönlund, Cecilia Lundmark och Pernilla Pergert.

Arbetsgruppen har konsulterat ansvariga för temat/strimman Professionell Utveckling på läkarprogrammen vid samtliga lärosäten i Sverige.

Utbildningsmålen härrör från mål beskrivna i Polesie, S. et al. Etik på nya läkarprogrammet. Läkartidningen.se 2023-02-01. De är bearbetade och modifierade av DME och SSF för att kunna implementeras på fler professionsutbildningar och för att göra dem lättare att examinera.

Bilaga 1.

Rekommenderade interprofessionella mål för utbildning i vårdetik under grundutbildning

Kunskap och förståelse

Efter genomförd utbildning ska studenten/deltagaren kunna:

- K1. Redogöra för utgångspunkter för etiska teorier
- K2. Redogöra för innebörden i grundläggande etiska begrepp, värden, normer och principer samt ge exempel på hur dessa kan tillämpas inom hälso- och sjukvården
- K3. Redogöra för de nationella principerna för prioritering i svensk hälso- och sjukvård
- K4. Redogöra för betydelsen av informerat samtycke, integritet och beslutskompetens inom hälso- och sjukvård samt när och hur detta tillämpas inom forskning
- K5. Redogöra för hur vårdetik förhåller sig till juridiska, politiska, ekonomiska och andra ramar för hälso- och sjukvården i konkreta situationer
- K6. Redogöra för begreppet etisk stress och hur det kan identifieras och hanteras

Färdighet och förmåga

Efter genomförd utbildning ska studenten/deltagaren kunna:

- F1. Argumentera för hur etiska begrepp, värden, normer och principer kan tillämpas i konkreta hälso- och sjukvårdssituationer
- F2. Beskriva vanliga etiska frågeställningar i klinisk verksamhet samt sätta dem i relation till exempelvis medicinska, ekonomiska, politiska, religiösa, eller juridiska aspekter
- F3. Genomföra en etisk analys baserad på de värden och intressen som står på spel, samt presentera och utifrån analysen väga olika handlingsalternativ
- F4. Kritiskt bedöma relevans och hållbarhet i en etisk argumentation
- F5. Tillämpa de nationella etiska riktlinjerna för prioritering i analys av en prioriteringssituation inom hälso- och sjukvården
- F6. Ge exempel på omständigheter där det är försvarbart att avstå från eller avbryta behandling och argumentera för varför det är försvarbart
- F7. Identifiera och kritiskt reflektera över egna etiska ställningstaganden i kliniska situationer, samt använda dessa reflektioner för att utveckla sitt professionella omdöme
- F8. Tillämpa metoder för konstruktiv och demokratisk dialog i etikreflektioner

Värderingsförmåga och förhållningssätt

Efter genomförd utbildning ska studenten/deltagaren kunna:

- V1. Reflektera över egna och andras värderingar i anslutning till konkreta situationer i hälso- och sjukvård
- V2. Reflektera över, och kritiskt granska, egna ställningstaganden och normer
- V3. Motivera betydelsen av centrala nationella och internationella vårdetiska, yrkesetiska och forskningsetiska regler och deklARATIONER samt varför och hur dessa tillkommit

- V4. Reflektera över etiska aspekter vid användandet av ny teknologi inom hälso- och sjukvård
- V5. Reflektera över hälso- och sjukvårdspersonalens professionella och etiska ansvar vid främjandet av en hållbar utveckling i konkreta kliniska situationer
- V6. Reflektera över autonomibegreppet och dess tillämpning inom hälso- och sjukvård och forskning
- V7. Reflektera över hur proportionerlig skada i förhållande till nytta kan påverka val av vårdåtgärd och behandlingsalternativ
- V8. Reflektera över begreppet rättvisa och dess tillämpning inom den svenska sjukvårdsorganisationen och i de egna kliniska besluten
- V9. Reflektera över egna och andras erfarenheter av hierarkiska och interprofessionella relationer i vården, och diskutera hur dessa kan hanteras på ett etiskt försvarbart sätt
- V10. Värdera sin egen roll och sitt ansvar för att bidra till ett gott etiskt klimat i vården

Bilaga 2.

Rekommenderade interprofessionella mål för utbildning i vårdetik under specialistutbildning

Kunskap och förståelse

Efter genomförd utbildning ska studenten/deltagaren kunna:

- K1. Förklara utgångspunkter för etiska teorier
- K2. Förklara innebörden i grundläggande etiska begrepp, värden, normer och principer samt ge exempel på hur dessa kan tillämpas inom hälso- och sjukvården
- K3. Förklara de nationella principerna för prioritering i svensk hälso- och sjukvård
- K4. Förklara betydelsen av informerat samtycke, integritet och beslutskompetens inom hälso- och sjukvård samt när och hur detta tillämpas inom forskning
- K5. Förklara hur vårdetik förhåller sig till juridiska, politiska, ekonomiska och andra ramar för hälso- och sjukvården i konkreta situationer

Färdighet och förmåga

Efter genomförd utbildning ska studenten/deltagaren kunna:

- F1. Analysera etiska frågeställningar i den egna verksamheten på ett strukturerat sätt genom att tillämpa etiska analysmodeller
- F2. Identifiera etiska frågeställningar och situationer där det uppstår oenighet i det kliniska arbetet och utreda vad denna oenighet består i (fakta eller värderingar) samt beskriva och gemensamt finna en väg att lösa konflikten
- F3. Argumentera kring innebörden av informerat samtycke och beslutskompetens inom den egna kliniska verksamheten
- F4. Initiera och leda, eller konstruktivt delta i, etikreflektion och analys i en interprofessionell kontext med vårdteamet i den egna verksamheten
- F5. Tillämpa etiska principer rörande klinisk forskning enligt Helsingforsdeklarationen och nationell lagstiftning

Värderingsförmåga och förhållningssätt

Efter genomförd utbildning ska studenten/deltagaren kunna:

- V1. Reflektera över egna värderingar kring hälsa, liv, livskvalitet, död och andra existentiella frågor samt hur dessa kan påverka interaktionen med patient och närstående
- V2. Argumentera för egna ställningstaganden i etiska frågor men också kunna omvärdera dessa i ljuset av ny information eller nya synvinklar
- V3. Reflektera över etisk stress och hur den kan identifieras och hanteras, hos sig själv och hos medarbetare
- V4. Reflektera över den egna rollen och den egna verksamhetens ansvar vid främjandet av ett gott etiskt klimat och en hållbar utveckling
- V5. Reflektera över proportionerlig skada i förhållande till nytta med olika behandlingsalternativ/interventioner i den egna verksamheten

Bilaga 3.

Rekommenderade interprofessionella mål för lärare i vårdetik

Utöver att ha uppnått målen för grundutbildning och specialistutbildning enligt ovan ska läraren i vårdetik också uppnå vissa mål inför att kunna undervisa:

Kunskap och förståelse

Efter genomförd utbildning ska den blivande läraren i vårdetik ska kunna:

K1. Förklara hur principer och etiska teorier utvecklats och vilka konflikter som finns mellan olika synsätt på etikens område

Färdighet och förmåga

Den som undervisar i vårdetik ska kunna:

F1. Pedagogiskt förklara etiska värden, principer, normer och etiska teorier samt deras tillämpning i kliniska situationer

F2. Facilitera formuleringen av etiska frågeställningar utifrån en klinisk situation och handleda i tillämpningen av normativa principer och olika analytiska verktyg

F3. Leda, facilitera eller konstruktivt delta i etisk analys eller reflektion i såväl intra- som interprofessionell kontext med vedertagna vårdetiska och pedagogiska metoder

F4. Bidra till att upptäcka värdekonflikter samt ge verktyg till att kartlägga och balansera olika intressen och behov

F5. Utvärdera att lärande sker i undervisningssituationer samt bedöma teoretiska kunskaper i vårdetik, praktiska färdigheter samt värderingsförmåga och förhållningssätt hos enskilda utbildningsdeltagare för att säkerställa att utbildningsmålen är uppfyllda

Värderingsförmåga och förhållningssätt

Den som undervisar i vårdetik ska kunna:

V1. Kontinuerligt reflektera över den egna pedagogiska utvecklingen och lärandet för sig själv och andra

V2. Reflektera över egna normer och förhålla sig konstruktivt kritisk i den etiska diskussionen

V3. Reflektera över enskilda etiska frågor i relation till mer övergripande frågor och teorier inom vårdetiken

V4. Reflektera över enskilda etiska frågor i relation till större sammanhang som innefattar sjukvårdens juridik, socialpsykologi och organisation

V5. Reflektera över det pedagogiska uppdraget i vårdetik och dess avgränsning mot andra uppdrag

V6. Värdera den egna kunskapsutvecklingen och kontinuerligt uppdatera kunskaper, färdigheter och förhållningssätt utifrån denna målbeskrivning

Svenska
Läkaresällskapet

ADRESS Klara Östra Kyrkogata 10, Box 738, 101 35 Stockholm
TELEFON 08-440 88 60 **E-POST** sls@sls.se **WEBB** www.sls.se